

Opozycja w Chinach. Wczoraj, dziś i jutro

ZAMIAST WPROWADZENIA

NAUKI O POLITYCE podobnie jak każde inne dyscypliny badań nad społeczeństwem wykształciły specyficzną terminologię. Wśród charakterystycznych dla nich pojęć nie może zabraknąć miejsca dla *opozycji*. Opozycja jest więc jednym z kluczowych przedmiotów zainteresowań politologów, choć jest to pojęcie pojawiające się nie tylko w sferze szeroko rozumianej polityki. Jednak to w polityce można doszukać się go najczęściej. W najogólniejszym ujęciu opozycja może oznaczać przeciwstawianie kogoś lub czegoś, jakiejś osobie, grupie, rzeczy lub stanowisku. W poniższym opracowaniu przyjęto jednak głównie polityczny wydźwięk tego terminu.

Rozpocząć należy od wyjaśnienia etymologii pojęcia „opozycja”. Pochodzenia tego terminu powinno upatrywać się w języku łacińskim, gdzie słowo *oppositio* oznacza opór. Według definicji zaprezentowanej w *Słowniku wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych* autorstwa Władysława Kopalińskiego opozycja oznacza m.in.: „przeciwstawienie, przeciwdziałanie, opór; stronnictwo (a. grupa stronnictw) przeciwne rządowi (a. większości parlamentarnej)”¹. Definicja ta jednak nie znajduje odzwierciedlenia w systemach niedemokratycznych i z pewnością nie należy jej odnosić do systemu politycznego Chin. Przede wszystkim nie odpowiada ona definicji opozycji w nierywalizacyjnych systemach partyjnych. Nie odpowiada ona również prawidłowościom historycznym (opozycja narodziła się równoległe do władzy, a nie wraz z pojawieniem się demokracji, czy parlamentaryzmu). Po trzecie nie pozwala ona uchwycić rywalizacji o władzę w obozie rządzącym (głównie w państwach niedemokratycznych).

Głównym celem pracy jest wskazanie na mechanizmy kształtujące opozycję w Chinach w czasach historycznych, jak i współcześnie oraz próba określenia jej miejsca w systemie politycznym Chin. Aby zobrazować ten problem należy przyrzeć się bliżej tradycji opozycyj-

¹ W. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, Warszawa 1968, s. 537.

nej w Chinach, jak i współczesnym ruchom sprzeciwu. Należy też mieć na uwadze odmienny sposób postrzegania opozycji przez elity w Państwie Środka niż w państwach europejskich.

DZIEJE OPOZYCJI W CHINACH

POCZĄTKI OPOZYCJI

ROZWAŻANIA najrozsądniej rozpocząć od odszukania tradycji opozycji w historii politycznej Chin. Wbrew pozornym sądom w historii *Zhongguo* można odnaleźć wiele przykładów działań opozycyjnych i to już w okresie tworzenia się zrębów państwowości chińskiej. Już same narodziny państwa były efektem rywalizacji różnych państweczek, a w trakcie jego istnienia dochodziło do ciągłych konfliktów między rywalizującymi rodami i buntów przeciw panującemu. Jeżeli za opozycję można uznać potężne dynastie, prowadzące otwarte walki z cesarzem i administracją państwową, to można zauważyć iż ma ona w Chinach korzenie liczące kilka tysięcy lat, jest zatem starsza niż istniejące dzisiaj państwa europejskie. Nawet konfucjanizm (zakładający podporządkowanie się cesarzowi), jako swoisty fundament systemu społecznego Chin nie ustrzegł poszczególnych dynastii przed działaniami wrogich rodów. Śledząc dzieje Państwa Środka można zauważyć ewolucję charakteru i metod działania opozycji. Wydaje się, iż obecnie posługuje się ona metodami pokojowymi (działania bez przemocy).

OPOZYCJA ANTYMANDŻURSKA

W TRAKCIE ROZWOJU Państwa Środka opozycja przybierała rozmaite formy i metody działania. Przejęcie władzy przez mandżurską dynastię Qing wzmocniło poczucie jedności wśród ludności Chin, przy jednoczesnym wzroście wrogości przeciw obcym (w tym również Mandżurom). Szczególnie silny charakter nastroje antymandżurskie przybrały w XIX wieku. Powstawało wówczas wiele ruchów przeciwstawiających się mandżurskiej władzy i prowadzonej przez nią polityki. W tym okresie ukształtowały się liczne sekty o dość egzotycznych nazwach (np. Kwiat Żółtego Lotosu, Wielki Miecz, Długa Włócznia)². Spośród licznych rebelii w XIX w. największą było powstanie tajpingów (1851-1864 r.).

Opozycja antymandżurska na ogół dążyła do siłowego pozbawienia władzy dynastię Qing. Oprócz ugrupowań występujących przeciwko Mandżurom można doszukać się opozycji w ramach istniejącego

² J. Fenby, *Chiny. Upadek i narodziny wielkiej potęgi*, Kraków 2009, s. 68.

aparatu. Nawet na dworze cesarskim można dopatrzeć się licznych powiązań, mniej, lub bardziej zorganizowanych grup, dążących do przejęcia władzy w ramach istniejącej sytuacji politycznej. System władzy, w którym centralną rolę odgrywała cesarzowa Cixi odznaczał się faworyzowaniem stronnictw konserwatywnych. Cesarz pozostawał tylko figurantem w rękach Cesarzowej Matki. Stronnictwa domagające się ograniczenia wszechwładzy Cixi dążyły do przeprowadzenia reform, jednakże szybka reakcja cesarzowej uniemożliwiła zmianę istniejącego systemu władzy. Cesarz oraz popierający go zwolennicy modernizacji zostali odsunięci od władzy.

Nieskuteczność opozycji w ramach skostniałego państwa doprowadziła do wytworzenia się licznych ugrupowań opozycyjnych na emigracji. Na przełomie XIX i XX wieku nieprzeciętną aktywnością wykazał się Sun Jat-sen. W 1905 r. utworzył on na emigracji w Japonii Zjednoczoną Ligę Chińską, której naczelnymi hasłami były: nacjonalizm, demokracja, dobrobyt społeczny³.

OPOZYCJA W DOBIE WALK WEWNĘTRZNYCH

UPADEK CESARSTWA i narodziny Republiki Chińskiej stworzyły pole do rywalizacji poszczególnych ugrupowań w ramach nowego systemu politycznego. Wprowadzono ustrój republikański, oparty na parlamentarystyce, co miało sprzyjać swobodzie działania politycznego. Zamiast oczekiwanej demokratyzacji systemu doszło do paraliżu państwa poprzez wytworzenie się wielu ośrodków władzy w poszczególnych prowincjach. Przybierały one zazwyczaj charakter polityczno-militarny.

Przeprowadzone wybory do parlamentu faktycznie nie miały większego znaczenia. Jedyne w historii Chin eksperyment z parlamentarną demokracją zakończył się fiaskiem. Władzę w państwie przejął Yuan Shikai koronując się nawet na cesarza. Zaostrzeniu się rywalizacji na scenie politycznej towarzyszyło tworzenie się coraz to nowych antyrządowych ugrupowań. W dodatku proces decentralizacji struktur państwa na skutek ciągłych walk sprzyjał umacnianiu się pozycji lokalnych przywódców.

W latach dwudziestych XX w. doszło do zmiany sytuacji politycznej. Władza stopniowo zaczęła skupiać się w rękach Kuomintangu (Partii Narodowej – GDM). Przeciwno dominacji GDM występowały liczne partie, w tym również wspierana przez ZSRR Komunistyczna

³ W. Dobrzycki, *Historia stosunków międzynarodowych w czasach nowożytnych 1815-1945*, Warszawa 1996, s. 272.

Partia Chin (KPCh). Walka pomiędzy ugrupowaniami miała charakter militarny, a wojna domowa została przerwana tylko ze względu na trwającą okupację Chin przez Japonię. Po klęsce Japonii w II wojnie światowej sytuacja w Chinach uległa zmianie, to KPCh zyskiwała systematycznie przewagę nad Kuomintangiem i Chiang Kai-szekiem.

OPOZYCJA W EPOCE MAOIZMU

PRZEJĘCIU WŁADZY PRZEZ MAO ZEDONGA towarzyszyło wiele procesów. Należały do nich m.in. koncentracja władzy w rękach KPCh oraz delegalizacja wszystkich stronnictw sprzeciwiających się KPCh. Cały okres maoizmu obejmujący lata 1949-1976 był jednym z najkrwawszych w dziejach Chin. Cechowała go wzmożona podejrzliwość wobec działania niesprecyzowanej opozycji. Opozycjonistów karano śmiercią, pobytem w obozie pracy, lub w jeszcze inny sposób uwłaczający ich godności.

W tamtym okresie każdy mógł zostać uznany za wroga Chińskiej Republiki Ludowej (w domyśle: opozycjonistę). Wystarczyła niepotwierdzona żadnym faktem skarga, lub samo podejrzenie. Można doszukać się wielu kategorii wrogów ludu, np. „szpieg Kuomintangu”, „szpieg kapitalistów”, „szpieg radziecki”, „kułak”, „kapitalista”, „intelektualista”. W takich warunkach istnienie legalnej opozycji było niemożliwe.

System totalitarny sprzyjał umacnianiu się pozycji Mao w KPCh, dzięki czemu mógł on przeprowadzać czystki w partii. Otwierając Kampanię Stu Kwiatów udało mu się skłonić wielu skrytych przeciwników do bezpośredniego ataku na podstawy maoizmu. Niewrażliwy na krytykę i racjonalne propozycje Mao przystąpił do kontrnatarcia. Udało mu się pozbyć wielu oponentów z partii. Mao nie oszczędzał nawet najbliższych mu współpracowników.

W czasie Wielkiej Proletariackiej Rewolucji Kulturalnej Wielki Sternik pozbył się polityków, którzy w jego przekonaniu mogły stanowić przeszkodę dla funkcjonowania systemu. Prawdopodobnie początkowo sam nie przypuszczał, jaką skalę może przybrać ten ruch. Jedną z jego ofiar był typowany na następcę Mao gen. Lin Biao, a największą ofiarą Rewolucji Kulturalnej była inteligencja (to właśnie z niej mogła rekrutować się opozycja).

OPOZYCJA W OKRESIE REFORM

ŚMIERĆ MAO ZEDONGA doprowadziła do nowych walk o władzę. Zwycięsko wyszedł z niej Deng Xiaoping (wcześniej wielokrotnie poniżany

przez Wielkiego Sternika). Mimo, iż formalnie władzę miał przejąć Hua Guofeng, to Deng Xiaoping wykorzystując negatywne nastawienie aparatu partyjnego do swojego rywala zdołał pozyskać decydujące poparcie aktywu KPCh. Po 1979 r. rozpoczął się nowy okres w dziejach Chin. Deng decydując o państwowych pryncypiach doprowadził do „otwarcia” się chińskiej gospodarki na świat. Porządkując strukturę KPCh umożliwił on nawet rywalizację wewnątrz partii w ramach poszczególnych frakcji. W 1983 r. pozwolono nawet wznowić działalność „partiom demokratycznym”⁴.

Spośród wielu polityków rywalizujących o władzę i względy Najwyższego Przywódcy aktywnością wyróżnił się m.in. Sekretarz Generalny KPCh Hu Yaobang. Dzięki wspieraniu liberalizacji i stopniowych przemian politycznych zyskał on ogromną sympatię głównie wśród młodych Chińczyków. Problemy gospodarcze z połowy lat osiemdziesiątych przyczyniły się do pogorszenia nastrojów społecznych. Śmierć Hu Yaobanga stała się pretekstem do masowych wystąpień tłumów ludzi, a przede wszystkim studentów. Ich postulaty nie ograniczały się już do kwestii ekonomicznych. Wielu z nich domagało się demokratyzacji ustroju.

Po długich obradach elita partyjna zaaprobowała siłowe rozwiązanie problemu. Wydarzenia z 3 i 4 czerwca 1989 r. pokazały światu, że z jednej strony fundament systemu politycznego Chin (a więc przywództwo KPCh) jest nienaruszalny, z drugiej zaś, że każda próba kwestionowania jego charakteru przez opozycję spotka się z gwałtowną reakcją władz.

SCHEDA PO DENG XIAOPINGU I NOWA OPOZYCJA

STARZEJĄCY SIĘ DENG XIAOPING rozwiązał problem następstwa. Kolejnym przywódcą został Jiang Zemin. Wraz z upływem czasu jego pozycja zaczęła słabnąć na rzecz Hu Jintao. Hu Jintao jako prezydent ChRL wprowadził nową jakość do chińskiej polityki. Hasła harmonijnego społeczeństwa, czy ochrony środowiska naturalnego przysporzyły mu wewnątrzpartyjną opozycję wśród konserwatystów partyjnych, dla których sam wzrost gospodarczy jest ważniejszy od pogłębiających się w społeczeństwie nierówności oraz towarzyszących rozwojowi ekonomicznemu negatywnym konsekwencjom.

⁴ J. Rowiński, W. Jakóbiec, *System Konstytucyjny Chińskiej Republiki Ludowej*, Warszawa 2006, s. 78-79.

WSPÓLCZESNA OPOZYCJA

OPOZYCJA ANTY- I WEWNĄTRZSYSTEMOWA

POBIEŻNE POTRAKTOWANE uwarunkowania historyczne pozwalają dostrzec kilka właściwości. Najważniejszy nasuwający się wniosek pozwala wyróżnić opozycję wewnątrzsystemową oraz antysystemową. Opozycja wewnątrzsystemowa oznacza frakcje skupione w ramach obozu rządzącego, dążące do zmian ewolucyjnych, sprzeciwiające się przywódcy, lub jego bezpośredniemu otoczeniu. Wyróżnienie opozycji wewnątrzsystemowej jest dyskusyjne. Pozwala ono jednak potwierdzić fakt, iż w państwach niedemokratycznych może znajdować się opozycja umiejscowiona w strukturach władzy, lub działająca bezpośrednio obok nich.

W przeciwieństwie do opozycji wewnątrzsystemowej opozycja antysystemowa dąży do zmian w ustroju politycznym, systemie społecznym, lub terytorialno-prawnym. Postulowane zmiany mają charakter gwałtowny (w przypadku postulatu reform), lub rewolucyjny (dążenie do upadku obowiązującego systemu). W ten, czy inny sposób zakłada się jego przebudowę.

Aby omówić znaczenie opozycji w ramach systemu politycznego należy odwołać się do podstawowych jego uwarunkowań, biorąc pod uwagę czynniki polityczno-społeczne ze szczególnym uwzględnieniem zasad systemu partyjnego, procesu demokratyzacji oraz poszanowania praw człowieka.

SYSTEM PARTYJNY CHRL

OBCENA FORMA SYSTEMU PARTYJNEGO jest wynikiem: przemian historycznych w Państwie Środka, uwarunkowań prawnych oraz sytuacji społeczno-ekonomicznej. Pomijając omówiony powyżej wątek przemian historycznych należy skupić się na dwóch pozostałych kategoriach. Podstawowe zasady zostały określone w Konstytucji z 4 grudnia 1982 r. Ich uzupełnienie stanowią akty niższego rzędu. Rozdział drugi Konstytucji ChRL nosi nazwę Podstawowe Prawa i Obowiązki Obywateli. W artykule 35 wskazuje się na prawo obywateli Chin do wolności wypowiedzi, prasy, zgromadzeń, stowarzyszeń, pochodów i demonstracji⁵. Wymienione prawa mogłyby sugerować, iż Chiny są państwem demokratycznym. Jednak te zasady nie znajdują odniesie-

⁵ *Konstytucja Chińskiej Republiki Ludowej* z 4 grudnia 1982 r., http://www.npc.gov.cn/englishnpc/Constitution/2007-11/15/content_1372964.htm, 28.10.2010 r.

nia do rzeczywistości (poza wyjątkami), a ustrój daleko odbiega od rozwiązań stosowanych w państwach demokratycznych.

W powszechnym uznaniu, traktuje się Chiny jako państwo autorytarne. Andrzej Bolesta doszukał się w literaturze przedmiotu pojęć: autorytaryzm oświecony oraz neoautorytaryzm⁶. Równocześnie zasugerował stosowaną w Chinach nazwę – demokracja kolektywna. W przeciwieństwie do demokracji typu zachodniego przemiany polityczne nie są wynikiem spontanicznej aktywności społeczeństwa (obywatelskiego), lub zorganizowanego działania instytucji społecznych, lecz inspiratorem wszystkim reform jest aparat państwowy (a raczej partyjny)⁷.

Obowiązujący w Chinach system partyjny ma charakter systemu partii hegemonicznej, chociaż w Chinach mówi się o kooperacji wielopartyjnej. Oznacza to, że legalnie działa wiele partii, przy czym uznają one nadrzędną (przywódczą) rolę KPCh. Ugrupowania te nazywa się mianem partii demokratycznych. Nie podejmują się one rywalizacji z KPCh o władzę, ale uzupełniają niewypełnioną przez nią polityczną przestrzeń. Do tych partii należą:

- Rewolucyjny Komitet Chińskiego Kuomintangu,
- Chińska Liga Demokratyczna,
- Demokratyczne Stowarzyszenie Odbudowy Narodowej Chin,
- Chińskie Stowarzyszenie Promowania Demokracji,
- Chłopsko-Robotnicza Demokratyczna Partia Chin,
- Partia Interesu Publicznego,
- Stowarzyszenie Trzeciego Września,
- Demokratyczna Liga Samorządności Tajwanu⁸.

Melinda Liu wskazała, iż Hu Jintao nagłośnił konsultacje KPCh z partiami demokratycznymi⁹. Partie demokratyczne nie stanowią i nie mogą stanowić realnej opozycji dla KPCh. Cały układ jest ze swej istoty nierywalizacyjny. Impulsem do przemian może być natomiast rywalizacja wewnątrz KPCh między frakcjami populistów (liberałów) i elitarystów (konserwatystów). Wydaje się, iż każda z frakcji reprezentuje interesy różnych grup społecznych, co może przyczynić się do pogłębienia istniejących podziałów. Nawet prezydent Hu Jintao uchodzący za liberała, sprzeciwiając się programowi konserwatystów docenił ich

⁶ A. Bolesta, *Chiny w okresie transformacji*, Warszawa 2006, s. 81.

⁷ Ibidem, s. 82.

⁸ Zob. *Chiny 2008*, red. J. Brylewska, Toruń 2009, s. 78.

⁹ M. Liu, *Partia ma dwa głosy*, „Newsweek Polska” 2009, nr 42, s. 73.

wkład w formowanie pluralizmu wewnątrzpartyjnego: „wewnątrzpartyjna demokracja to jej [partii – przyp. P. K.] życiodajna krew”¹⁰.

Ciekawe rozwiązanie stanowią wybory do władz na szczeblu lokalnym. Są one traktowane jako eksperyment z demokracją, ponieważ pozycja KPCh w strukturach lokalnych jest słaba. Już w latach osiemdziesiątych rozpoczął się proces demokratyzacji w skali lokalnej, co dało początek samorządowi wiejskiemu¹¹. Dla części badaczy może to oznaczać początek upadku mechanizmów autorytarnych i wprowadzanie demokracji tylnymi drzwiami. Należy jednak pamiętać, iż nie stanowi to wcale realnej zmiany w systemie władzy.

Do czynników kształtujących ustrój polityczny Chin należą również uwarunkowania ekonomiczno-społeczne. KPCh, według podstawowych zasad maoizmu, powinna być partią proletariatu. Faktycznie jednak każdy z frakcyjnych odłamów broni interesów różnych grup. Mimo iż, naciski społeczne na władze wydają się być coraz bardziej skuteczne, to dominujące w życiu gospodarczym elity gotowe są stosować nawet nielegalne środki (np. korupcja) w walce o utrzymanie obecnego kierunku polityki gospodarczej. Polityka w Chinach coraz bardziej wiąże się ze światem wielkiego biznesu, a kompromis między socjalnymi żądaniami ubogiej większości i naciskami bogatej mniejszości staje się coraz trudniejszy do osiągnięcia.

Na bazie tych rozważań trudno znaleźć miejsce dla legalnej opozycji. Mimo pozornej jedności w obozie władzy, przy dłuższej obserwacji sytuacji politycznej można doszukać się przejawów rywalizacji. Ograniczenie się do powyższych treści uniemożliwiłoby refleksję nad tym o czym na zachodzie mówi się głośno, a więcej opozycji antysystemowej.

OPOZYCJA ANTYSYSTEMOWA

OPOZYCJA ANTYSYSTEMOWA jest zatem tworzona przez siły, które nie odnajdują swojego miejsca w ramach obowiązującego systemu prawnego. Ich struktura oraz metody działania nie są jasno określone. Mogą to być luźne grupy lub dobrze zorganizowane jednostki. Poruszają one taką problematykę, która nie zostaje poddana debacie na najwyższych szczeblach władzy.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Zob. K. Gawlikowski, *Procesy transformacji w Chińskiej Republice Ludowej* [w:] *Azja Wschodnia na przełomie XX i XXI wieku. Przemiany polityczne i społeczne*, red. K. Gawlikowski, Warszawa 2004, s. 123; A. Bolesta, *Chiny...*, op. cit., s. 91.

Jako swoje cele opozycja przyjmuje najczęściej hasła demokracji i praw człowieka (zarówno prawa jednostki, jak i prawa mniejszości). Inne grupy antysystemowe, np. sekty religijne, czy związki nacjonalistów nie stanowią realnego zagrożenia dla formy państwa¹².

Związek między demokratyzacją, a prawami człowieka jest bardzo bliski. Niestety w Chinach nie prowadzi się badań opinii publicznej i nie ma możliwości określenia stosunku Chińczyków do demokracji. Ustrój ten może wydawać się dla nich niezrozumiały. Zainteresowanie demokratyzacją deklarują liczne środowiska, choć uwaga środków masowego przekazu koncentruje się głównie na wybranych, jednostkowych przypadkach.

Po masakrze na placu Tiananmen mogło się wydawać, iż nastroje prodemokratyczne osłabną. Historia pokazuje, że działania pewnych jednostek pozwalają urosnąć im do rangi symboli. Za sprawą niedawnych decyzji Komitetu Noblowskiego chiński dysydent Liu Xiaobo stał się dla zachodniego świata symbolem walki z władzą ChRL o demokrację i poszanowanie praw człowieka. Swoją walkę Liu rozpoczął wcześniej. Jako uczestnik zająć na placu Tiananmen oraz krytyk posunięć KPCh był wielokrotnie zatrzymywany i więziony. Oprócz licznych artykułów potępiających władzę do jego osiągnięć zalicza się rozpowszechnienie Karty 08, która stanowi krytykę działań władzy. Można w niej odnaleźć zarówno zarzuty adresowane do władzy, jak również postulaty zmian. Najważniejsze treści koncentrują się wokół:

- swobody wypowiedzania się;
- przestrzegania praw człowieka;
- umożliwienia rywalizacji partiom politycznym (oznacza to rezygnację z systemu partii hegemonicznej i wprowadzenie wolnych wyborów)¹³.

¹² Sekty odgrywały w historii Chin ważną rolę. 25 kwietnia 1999 r. sekta Falungong (Obracając Koło Dharmy) otoczyła siedzibę władz w Pekinie. Stanowiło to impuls dla władz do delegalizacji sekty oraz do prowadzenia represji. Zob. Ł. Gacek, *Chińskie elity polityczne w XX wieku*, Kraków 2009, s. 293-294.

Krzysztof Łoziński wskazał na stosowanie praktyki zabijania członków tej sekty w związku zapotrzebowaniem na przeszczepy. Zob. K. Łoziński, *Chińska sprawiedliwość*, „Newsweek Polska” 2010, nr 3, s. 59.

Na stronie internetowej <http://organharvestinvestigation.net/report0701/report20070131-polish.pdf> (22.12.2010 r.) można odnaleźć raport Davida Matasa i Davida Kilgoura poświęcony temu procederowi. Z kolei nacjonalizm staje się ważnym narzędziem w rękach KPCh. Wydaje się jednak, że dalszy wzrost nastrojów nacjonalistycznych może doprowadzić do wystąpienia skrajnie szowinistycznych odłamów przeciwko władzy.

¹³ Por. M. Kruczkowska, *Chiny surowo karzą niepokornych*, „Gazeta Wyborcza”

Kartę 08 podpisało około 10 tys. osób, zanim cenzura zabroniła jej rozpowszechniania. Po tym wydarzeniu nastąpiła fala represji i aresztowań. W najbardziej niekorzystnej sytuacji znalazło się ok. 300 sygnatariuszy¹⁴. Liu był jedną pierwszych ofiar represji. Aresztowanemu uniemożliwiono nawet kontakt z rodziną. W czerwcu 2009 r. prokuratura postawiła mu zarzut działania na szkodę państwa. 25 grudnia 2009 r. po dwugodzinnym procesie został skazany na 11 lat więzienia za „podżeganie do obalenia władzy państwowej”¹⁵.

Wyrok dla Liu wywołał oburzenie w kręgach zachodnich intelektualistów i obrońców praw człowieka. Przywódcy największych państw świata reagowali ostrożnie. Rosnące powiązanie gospodarcze z Chinami oraz rozwój potęgi tego państwa sprawiają, że krytyka najludniejszego państwa świata traci sens. Żaden liczący się na zachodzie polityki nie będzie chciał naruszyć swoich relacji z Państwem Środka na rzecz propagowania praw człowieka.

W tej sytuacji obrony opozycji chińskiej podejmują się środowiska dziennikarskie oraz niezależne instytucje międzynarodowe. Przyznanie Liu Xiaobo Pokojowej Nagrody Nobla 8 października 2010 r. wywołało oburzenie władz ChRL. Decyzję Komitetu Noblowskiego uznano za próbę ingerencji w sprawy wewnętrzne ChRL. Chiny starają nie dopuścić do odbioru nagrody przez rodzinę więzionego Liu. Wydaje się, że sprawa Liu nie wpłynie zasadniczo na relacje Chin z Zachodem. Wzajemne złośliwości zarówno z jednej, jak i z drugiej strony ma na celu raczej obronę wizerunku poszczególnych polityków.

Publicystyka zachodnioeuropejska dostarcza bogatych informacji na temat rzeczywistości panującej w Chinach. Do jednych z najbardziej zaciętych krytyków polityki Państwa Środka należy francuski publicysta Guy Sorman. W swojej książce *Rok Koguta* zaproponował on swoją wizję Chin, która nie wydaje się być odporna na krytykę. Zawarte w pracy tezy dyskredytują mechanizmy sprawowania władzy oraz kwestionują znaczenie Chin w świecie. Jednym z najpowszechniejszych zarzutów adresowanym pod kątem pracy G. Sormana jest wyolbrzymianie roli opozycji. „Są oni [chińscy opozycjoniści – przyp. P. K.]

z dnia 28 grudnia 2009, s. 12; M. Szymaniak, *Nobel dla chińskiego dysydenta*, „Rzeczpospolita”, <http://www.rp.pl/arttykul/34,546838--Nobel-dla-chińskiego-dysydenta.html>, 28.10.2010 r.

¹⁴ *Chiński dysydent Liu Xiaobo laureatem Pokojowej Nagrody Nobla*, „Stosunki Międzynarodowe”, http://www.stosunkimiedzynarodowe.info/arttykul,811,Chinski_dysydent_Liu_Xiaobo_laureatem_Pokojowej_Nagrody_Nobla_?_q_and_a, 22.10.2010 r.

¹⁵ Ibidem.

przedstawiani jako szlachetni bojownicy o wolność narodu chińskiego, zniewolonego przez partię, przeciwko której jest całe społeczeństwo, czekające tylko na odpowiedni moment do obalenia «tyranów» i wprowadzenia demokracji. Nie wspomina jednak, że 95% Chińczyków zapewne nigdy o rozmówcach Sormana nie słyszała i nic ich oni nie obchodzi. Nie ma jak fantazja literacka¹⁶.

Nawet jeśli cytowany powyżej fragment wypowiedzi prezentuje jednoznacznie negatywne stanowisko, to nie można zaprzeczyć, że część zarzutów jest słuszna i zwraca uwagę na istotny problem. Wydaje się, że większa część chińskiego społeczeństwa nie jest zainteresowana demokracją. Przyczynę tego stanu można upatrywać w cenzurze (np. naciski na wyszukiwarce internetowej firmy Google Inc.), indoktrynacji, kulturze politycznej, ale przede wszystkim w warunkach ekonomicznych. Impulsem do wydarzeń na placu Tiananmen w większym stopniu było spowolnienie gospodarcze, niż postulaty polityczne (śmierć Hu Yaobanga była tylko pretekstem do wystąpień, a żądania polityczne pojawiły się po żądaniach socjalnych).

Twierdzenie, iż do aktywności politycznej mobilizują kwestie socjalne, a nie demokracja, znajduje swoje uzasadnienie. Bogdan Góralczyk wskazał na 90 tys. demonstracji, starć i zamieszek w samym tylko 2008 r. Z kontekstu jego wypowiedzi wynika, iż nie jest to efekt postulatów politycznych, ale pogłębiających się nierówności¹⁷.

Naturalnie powyższe refleksje nie wyczerpują problematyki opozycji w Chinach. Warto skupić się na innych wątkach. Władze uniemożliwiają zakładanie nawet związków zawodowych. W artykule Konrada Godlewskiego można odnaleźć informacje o działalności „chińskich Wałęsów”¹⁸. Tym bardziej uniemożliwia to działalność partiom politycznym. K. Godlewski wymienił dwa przypadki działania partii opozycyjnych w Chinach po 1989 r.. Pierwszym z nich jest utworzona pod koniec lat dziewięćdziesiątych przez uczestników masakry na placu Tiananmen Demokratyczna Partia Chin, która została błyskawicznie zniszczona. Drugim przypadkiem jest Chińska Partia Nowej Demokracji utworzona w 2007 r. Opóźniona reakcja władz na powstanie tej partii wynikała z organizacji Igrzysk Olimpijskich w Pekinie. W obu

¹⁶ K. Rajca, *Sormana pamflet na Chiny*, „Prawica.net”, <http://www.prawica.net/node/4168>, 22.10.2010 r.

¹⁷ B. Góralczyk, *Tiananmen 20 lat później*, „Newsweek Polska” 2009, nr 22, s. 49.

¹⁸ K. Godlewski, *Dysydenci – czyli ciężkie życie „chińskich Wałęsów”*, „Polityka”, <http://www.polityka.pl/swiat/analizy/1509684,1,dysydenci---czyli-ciezkie-zycie-chinskih-walesow.read>, 29.10.2010 r.

przypadkach skończyło się na represjach wobec członków tych ugrupowań¹⁹.

Z opozycją utożsamia się również środowiska na emigracji oraz „opozycjonistów internetowych”. Działalność opozycji na emigracji przybiera różne formy działania. Od pomocy rodzinom osób represjonowanych poprzez wspieranie ruchów antysystemowych do naciskania na władze w państwie pobytu. Opozycja internetowa jest ciekawym zagadnieniem. Wielu internautów próbuje głosić poglądy przeciwstawiające się KPCh w sieci. Cenzurowanie stron internetowych było przedmiotem głośnego sporu między ChRL a firmą Google Inc.²⁰

OPOZYCJA W PRZYSZŁOŚCI

KOŃCZĄC JUŻ ROZWAŻANIA na temat roli opozycji w systemie politycznym Chin warto pokusić się o próbę prognozy. Spośród wielu nasuwających się scenariuszy nieprawdopodobny wydaje się zarówno powrót do totalitarnych praktyk, jak również pełna demokratyzacja. Wydaje się, że przy sprzyjających trendach gospodarczych pozycja KPCh w ramach ustroju politycznego pozostanie niezagrożona. Natomiast nie można wykluczyć eksperymentów z demokratyzacją. W dłuższej perspektywie możliwe wydaje się wprowadzenie bezpośrednich wyborów do Ogólnochińskiego Zgromadzenia Przedstawicieli Ludowych. Oczywiście nie miałyby one charakteru wolnego. Służyłyby raczej legitymizacji władzy KPCh.

Stabilna sytuacja gospodarcza jest naturalnym sprzymierzeńcem KPCh. Przy czym nie można wykluczyć pogłębiania się podziałów wewnątrz partii. Wobec całkowitej dominacji KPCh na scenie politycznej opozycja pozostanie na jej marginesie. Utrzymanie dotychczasowych zasad ustrojowych uniemożliwi działalność opozycji. Wygląda na to iż w ciągu kilku najbliższych dekad w Chinach nie będzie prawdziwej opozycji.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Internet o ile stanowi niebezpieczne narzędzie w rękach opozycji, to również może służyć interesom rządu ChRL. Podejrzewa się, że hakerzy, którzy dokonali ataku na system komputerowy Urzędu Kanclerskiego RFN działali na zlecenie chińskich struktur wojskowych. *Chińscy hakerzy włamali się do systemu Pentagonu*, „Money.pl”, <http://www.money.pl/gospodarka/wiadomosci/artykul/chinscy;hakerzy;wlamali;sie;do;systemu;pentagonu,110,0,263022.html>, 15.11.2010 r. Problem ten poruszono również w filmie dokumentalnym E. Kocha pt. „Chińscy hakerzy atakują”.

PODSUMOWANIE

PRZECHODZĄC DO PODSUMOWANIA warto podkreślić główne założenia. W toku rozważań udało się ustalić, iż opozycja w Chinach przybierała formę antysystemową, lub wewnątrzsystemową, posługując się metodami pokojowymi, lub konfliktowymi. Obecnie dzięki stabilizacji systemu politycznego można zauważyć, iż opozycja wewnątrz KPCh wywiera znaczący wpływ na politykę państwa. Z kolei opozycja antysystemowa (nielegalna) jest bardzo słaba. W jej instrumentarium dominują pokojowe metody działania. Wydaje się, iż obecny system po kosmetycznych poprawkach pozostanie w najbliższej przyszłości niezagrożony.

SUMMARY

THE ESSAY is about the opposition in a political system of People's Republic of China. First of all, the most important historical changes were described. The next part of a text is connected with a present political situation in China. The rules of political system and the domination of Communist Party of China over other parties are presented. However, the examples of oppositionists' activity seem to be the most essential. Liu Xiaobo as a symbol of fight for human rights and democracy attracted much attention. Unfortunately, the popularity of opposition movements seems to decrease. The weakness of opposition is an ally to the government. Finally, the text tries to predict the future.

NOTA O AUTORZE

Piotr Kaczmarek [pkk1988@wp.pl] – student studiów II stopnia na kierunku politologia na Wydziale Nauk Politycznych Dziennikarstwa UAM. Autor pracy licencjackiej pt. *Chiny. Od mocarstwa regionalnego do supermocarstwa*. Jego zainteresowania koncentrują się wokół problematyki rywalizacji mocarstw oraz stosunków politycznych w Azji Wschodniej ze szczególnym naciskiem na sytuację wewnętrzną oraz aktywność zagraniczną Chińskiej Republiki Ludowej.